

KHẢO SÁT CÁCH ĐẶT TIÊU ĐỀ TRÊN BÁO MẠNG ĐIỆN TỬ TIẾNG VIỆT VÀ TIẾNG ANH

Ngô Thị Khai Nguyên*

Trường Đại học Ngoại ngữ, Đại học Huế

Nhận bài: 25/07/2020; Hoàn thành phản biện: 31/08/2020; Duyệt đăng: 28/12/2020

Tóm tắt: Bài nghiên cứu đi sâu khảo sát 100 tiêu đề báo mạng điện tử tiếng Việt và 100 tiêu đề báo mạng điện tử tiếng Anh trên 2 bình diện: cấu trúc ngữ pháp và cách sử dụng từ ngữ. Xét về cấu trúc ngữ pháp, trước hết bài viết phân loại các tiêu đề dựa trên đặc điểm cấu trúc ngữ pháp (cụm từ, câu đơn, câu ghép hay câu phức). Tiếp theo, bài viết phân loại các tiêu đề dựa vào mục đích và chức năng của hành động nói, tức là cách tác giả muốn tác động đến tâm lý của độc giả. Và cuối cùng bài viết phân tích cách sử dụng từ ngữ trên báo mạng điện tử tiếng Việt và tiếng Anh. Từ việc so sánh các cách đặt tiêu đề trên báo mạng điện tử tiếng Việt và tiếng Anh, những nét tương đồng và dị biệt trong các cách đặt tiêu đề được tìm ra, mục đích để hiểu hơn về ngôn ngữ tiêu đề báo mạng điện tử Việt – Anh cũng như áp dụng vào việc giảng dạy ngôn ngữ, phong cách học và dịch thuật. Bằng các phương pháp nghiên cứu như phương pháp miêu tả, phương pháp thống kê – phân loại, phương pháp phân tích định tính – định lượng, bài nghiên cứu đã tìm ra những điểm tương đồng và dị biệt về cách đặt tiêu đề trên báo mạng điện tử tiếng Việt và tiếng Anh xét về cấu trúc ngữ pháp và cách sử dụng từ ngữ.

Từ khóa: Tiêu đề, báo mạng điện tử, tiếng Việt, tiếng Anh

1. Mở đầu

Lịch sử vấn đề nghiên cứu liên quan

Cùng với sự phát triển của báo mạng điện tử, trong những năm gần đây, việc nghiên cứu về ngôn ngữ báo mạng đang được các nhà nghiên cứu và nhà ngôn ngữ học quan tâm thực hiện. Có khá nhiều công trình và bài nghiên cứu liên quan trực tiếp đến đề tài. Có thể kể ra một số đề tài nghiên cứu trong 5 năm gần đây như:

Luận văn thạc sĩ của Vũ Lý Thiên Trường (2017) đã chỉ ra cấu tạo ngữ pháp của các tiêu đề cũng như đặc điểm phong cách và ngữ dụng của tiêu đề báo mạng điện tử Đồng Nai. Tuy nhiên, luận văn chưa đi sâu vào việc phân tích cách sử dụng từ ngữ của tiêu đề báo mạng. Hơn nữa, nội dung của luận văn chỉ tập trung vào báo mạng điện tử Đồng Nai chứ không phải báo mạng điện tử nói chung.

Bài báo của tác giả Nguyễn Thị Thanh Hương (2017) đã chỉ ra mối liên hệ chặt chẽ giữa tiêu đề và lời dẫn trong báo điện tử tiếng Anh, đây là hai thành phần không thể thiếu và có vai trò quan trọng nhất trong một bài báo tiếng Anh. Tiêu đề và lời dẫn có mối liên hệ chặt chẽ không chỉ từ góc độ báo chí mà cả ngôn ngữ. Nếu coi chức năng của tiêu đề là giới thiệu chủ đề của văn bản báo, thì lời dẫn có vai trò không chỉ duy trì mà còn phát triển chủ đề đó thông qua các phương thức từ vựng và ngữ pháp. Tuy nhiên, bài báo này chưa nghiên cứu tiêu đề báo mạng điện tử tiếng Việt.

* Email: ntknguyen@hueuni.edu.vn

Bài báo của tác giả Dương Văn Quang (2014) đã đi sâu nghiên cứu những biện pháp tu từ được sử dụng trong tit báo thể thao, nhất là mảng bóng đá nhằm thu hút độc giả, tạo sự liên tưởng bất ngờ, thú vị, tăng thêm giá trị cho tác phẩm báo chí. Còn tác giả Nguyễn Thị Vân Đông (2015) thì tập trung nghiên cứu những đặc trưng ngôn ngữ của tiêu đề báo chí tiếng Anh và tiếng Việt trên bình diện nghĩa học... Bài báo của tác giả Nguyễn Thị Vân Đông bao quát cả hai ngôn ngữ tiếng Anh và tiếng Việt, đây là điểm đặc biệt hơn so với những bài báo đã nêu. Tuy nhiên, chưa có công trình nào đi sâu nghiên cứu về cách đặt tiêu đề trên báo mạng điện tử tiếng Việt và tiếng Anh xét về cấu trúc ngữ pháp và lối sử dụng từ ngữ. Đó chính là điểm mới của bài nghiên cứu này.

Vấn đề cần nghiên cứu

Nghiên cứu đi sâu khảo sát 100 tiêu đề báo mạng điện tử tiếng Việt và 100 tiêu đề báo mạng điện tử tiếng Anh trên 2 bình diện: 1. cấu trúc ngữ pháp và 2. cách sử dụng từ ngữ.

Câu hỏi nghiên cứu

1. Cách đặt tiêu đề của báo mạng điện tử tiếng Việt như thế nào?
2. Cách đặt tiêu đề của báo mạng điện tử tiếng Anh như thế nào?
3. Những điểm tương đồng và dị biệt về cách đặt tiêu đề báo mạng điện tử trong tiếng Việt và tiếng Anh là gì?
4. Kết quả nghiên cứu được ứng dụng như thế nào trong việc dạy học tiếng Việt cho người nước ngoài và tiếng Anh cho người Việt Nam?

Mục đích nghiên cứu

Khảo sát các cách đặt tiêu đề trên báo mạng điện tử tiếng Việt và tiếng Anh nhằm để tìm ra những nét tương đồng và dị biệt trong các cách đặt tiêu đề tiếng Việt và tiếng Anh. Mục đích để hiểu hơn về ngôn ngữ tiêu đề báo mạng Việt – Anh cũng như áp dụng vào việc giảng dạy ngôn ngữ và dịch thuật.

2. Cơ sở lý luận

2.1. Khái niệm báo mạng điện tử

Báo trực tuyến, báo điện tử, báo mạng hay tin tức trực tuyến là loại hình báo viết được xây dựng theo hình thức một trang web và phát hành dựa trên nền tảng Internet. Báo điện tử được tòa soạn điện tử xuất bản, còn người đọc báo dựa trên máy tính, thiết bị cá nhân như máy tính bảng, điện thoại di động trung - cao cấp... có kết nối internet.

Khác với một trang web nói chung hay trang thông tin điện tử, báo trực tuyến cập nhật thường xuyên tin tức, đặc biệt là đăng "tin tức thời" hay "tin giật gân" (Breaking news). Báo điện tử cho phép mọi người trên khắp thế giới tiếp cận tin tức nhanh chóng không phụ thuộc vào không gian và thời gian. Sự phát triển của Báo điện tử đã làm thay đổi thói quen đọc tin và ít nhiều có ảnh hưởng đến việc phát triển báo giấy truyền thống.

Thuật ngữ báo trực tuyến trong tiếng Anh gọi là "Online newspaper". Sự phổ biến và thuận tiện của việc dùng từ "Online" dẫn đến trên thế giới và trong nước từ này được gắn thẳng vào tên báo, ví dụ "Báo Tin Tức Online", "Tuổi Trẻ Online"... để chỉ phiên bản trực tuyến.

2.2. Tầm quan trọng của việc đặt tiêu đề cho báo mạng điện tử tiếng Việt và tiếng Anh

Theo Hornby và cộng sự (2010), tiêu đề (headline, title) là một văn bản ngắn, được in bằng cỡ chữ to ở vị trí phía trên của bài báo để giới thiệu chủ đề. Tiêu đề thu hút sự chú ý của người đọc và liên quan mật thiết đến đề tài. Trong các báo hiện đại, tiêu đề thường được viết dưới dạng ngắn gọn với nhiều chi tiết của câu đầy đủ bị lược bớt và hầu như đều bao gồm động từ có nghĩa từ vựng.

Nhờ vào những ưu điểm vượt trội so với báo in và báo chí truyền thống nói chung, báo mạng điện tử ngày càng được quần chúng quan tâm, ưa chuộng và truy cập thường xuyên. Chính vì vậy, nhà báo càng ý thức hơn tầm quan trọng của việc đặt tiêu đề cho báo mạng điện tử tiếng Việt và tiếng Anh. Một tiêu đề có hình thức và nội dung hấp dẫn sẽ tác động hiệu quả đến tâm lý của độc giả và thu hút được nhiều lượt truy cập hơn là một tiêu đề không được "đầu tư" về câu cú và chữ nghĩa. Có thể nói rằng, báo mạng điện tử có cuốn hút được người đọc hay không đều phụ thuộc vào cách đặt tiêu đề cho các bài báo, dù đó là ngôn ngữ Việt hay ngôn ngữ Anh. Đặc biệt, việc sử dụng cấu trúc ngữ pháp thích hợp song song với việc vận dụng từ ngữ một cách khéo léo, uyển chuyển sẽ đem lại những tiêu đề báo mạng điện tử tiếng Việt và tiếng Anh hấp dẫn và lôi cuốn được độc giả.

3. Phương pháp nghiên cứu

Đối tượng nghiên cứu: Nghiên cứu cách đặt tiêu đề của báo mạng điện tử tiếng Việt và tiếng Anh trên 2 bình diện: 1. cấu trúc ngữ pháp và 2. cách sử dụng từ ngữ.

Nghiên cứu khảo sát 100 tiêu đề báo mạng điện tử tiếng Việt (sưu tầm từ các trang báo: Dân trí, VnExpress, Vietnamnet, Nhân Dân và Tuổi trẻ online) và 100 tiêu đề báo mạng điện tử tiếng Anh (sưu tầm từ các trang báo: BBC, CNN, New York Times, The Sun và Daily Express.)

100 tiêu đề báo mạng điện tử tiếng Việt và 100 tiêu đề báo mạng điện tử tiếng Anh hoàn toàn được lựa chọn một cách ngẫu nhiên trong giai đoạn 2 năm từ 2019 đến 2020 nhằm để bảo đảm tính thời sự mới nhất của tin tức.

Phương pháp miêu tả: sử dụng phương pháp miêu tả giúp chỉ ra những đặc điểm của đối tượng, giúp cho việc khảo sát và so sánh dễ dàng hơn.

Phương pháp ngữ nghĩa – cú pháp: sử dụng phương pháp ngữ nghĩa – cú pháp để nghiên cứu cấu trúc của các quan hệ. Các tiêu đề được phân tích theo các dạng cấu trúc ngữ pháp (câu đơn, câu phức, câu ghép...)

Phương pháp thống kê – phân loại: sử dụng phương pháp thống kê – phân loại để thống kê số lượng các tiêu đề báo chí và phân loại theo chủ điểm nghiên cứu. Với mỗi kiểu cấu trúc ngữ pháp và mỗi cách sử dụng từ ngữ sẽ có sự phân loại cụ thể và tìm ra tần số xuất hiện trong số 100 mẫu tiêu đề được nghiên cứu.

4. Kết quả nghiên cứu

Trước hết, bài nghiên cứu sẽ thể hiện kết quả về việc sử dụng các cấu trúc ngữ pháp và sau đó là cách sử dụng từ vựng trên các tiêu đề báo mạng điện tử tiếng Việt và tiếng Anh.

4.1. Tần số xuất hiện của các dạng cấu trúc trong 100 tiêu đề báo mạng điện tử tiếng Việt và 100 tiêu đề báo mạng điện tử tiếng Anh được phân loại dựa vào đặc điểm cấu tạo cấu trúc ngữ pháp

Bảng 1. Các dạng cấu trúc của 100 tiêu đề báo mạng điện tử tiếng Việt được phân loại dựa vào đặc điểm cấu trúc ngữ pháp

Các dạng		Tần số xuất hiện / 100	Tỷ lệ (%)	Ví dụ
Cụm từ	Cụm danh từ	11	11	7 lý do làm công ăn lương ở Mỹ ‘cực’
	Cụm động từ	8	8	Phòng chống dịch Corona: Yêu cầu kiểm điểm một giám đốc bệnh viện
	Cụm tính từ	2	2	Nhức nhối vấn nạn “xài điện chùa” ở khu vực nông thôn
Câu	Câu đơn	62	62	Hồng Vân lần đầu diễn vedette trong show áo dài
	Câu ghép	12	12	Nhiều gia đình ‘náo loạn’ vì con được nghỉ tránh dịch
	Câu phức	5	5	Chuyên gia nhận định giá căn hộ Hà Nội có thể ‘sốt’ cục bộ

Bảng 2. Các dạng cấu trúc của 100 tiêu đề báo mạng điện tử tiếng Anh được phân loại dựa vào đặc điểm cấu trúc ngữ pháp

Các dạng		Tần số xuất hiện / 100	Tỷ lệ (%)	Ví dụ
Cụm từ	Cụm danh từ	12	12	A ‘confidence quote’ for girls: 5 ways to build up our daughters
	Cụm động từ	0	0	X
	Cụm tính từ	0	0	X
Mệnh đề	WH – clause	13	13	Why you should find time to be alone with yourself
Câu	Câu đơn	50	50	Coronavirus: Chilling 40-year-old book PREDICTED ‘Wuhan biological weapon’ outbreak
	Câu ghép	7	7	She lost her arm in a shark attack, but surfer Bethany Hamilton is living ‘an unstoppable life’
	Câu phức	18	18	‘I can’t breathe:’ Vietnamese woman’s text sparks fears she is among those who died in Essex truck container
	Câu hỗn hợp	0	0	X

4.2. Tần số xuất hiện của các dạng cấu trúc trong 100 tiêu đề báo mạng điện tử tiếng Việt và 100 tiêu đề báo mạng điện tử tiếng Anh được phân loại dựa vào mục đích và chức năng của hành động nói

Bảng 3. Các dạng cấu trúc của 100 tiêu đề báo mạng điện tử tiếng Việt được phân loại dựa vào mục đích và chức năng của hành động nói

Các dạng		Tần số xuất hiện / 100	Tỷ lệ (%)	Ví dụ
Câu	Câu trần thuật	58	58	Kẻ lạ mặt ném “bom xăng” vào nhà người phụ nữ đơn thân
	Câu nghi vấn	17	17	Bạn thích cô bé lọ lem hành động hay “há miệng chờ sung”?
	Câu cầu khiến	4	4	Phó thủ tướng: ‘Không khoan nhượng với đầu tư chui, núp bóng’
	Câu cảm thán	0	0	X

Bảng 4. Các dạng cấu trúc của 100 tiêu đề báo mạng điện tử tiếng Anh được phân loại dựa vào mục đích và chức năng của hành động nói

Các dạng		Tần số xuất hiện / 100	Tỷ lệ (%)	Ví dụ
Mệnh đề	WH-clause	13	13	How the scramble for sand is destroying the Mekong
Câu	Câu trần thuật	53	53	‘Parasite’ Won, but Asian-Americans Are Still Losing
	Câu nghi vấn	22	22	Can coronavirus be transmitted by door handles? And other questions
	Câu cầu khiến	0	0	X
	Câu cảm thán	0	0	X

4.3. Xét về cách sử dụng từ ngữ

Bảng 5. Cách sử dụng từ ngữ trong tiêu đề báo mạng điện tử tiếng Việt

Cách sử dụng từ ngữ	Tỷ lệ	Ví dụ
Sử dụng từ đồng nghĩa	0%	X
Sử dụng từ trái nghĩa	7%	WHO: “Chúng ta mới thấy phần <u>nổi</u> của tảng băng <u>chìm</u> về virus corona” (Từ <u>nổi</u> trái nghĩa với từ <u>chìm</u> .)
Sử dụng biện pháp điệp âm	1%	Xét tuyển đại học 2019: Không giới hạn nguyện <u>vong</u> nhưng thí sinh cần cần <u>trọng</u> ! (Từ <u>vong</u> điệp âm với từ <u>trọng</u> .)
Sử dụng thành ngữ, tục ngữ và cụm từ cố định	13%	Cụ bà “ <u>gân đất xa trời</u> ” cơ cực đút cho cháu trai trọng bệnh từng thìa cháo! (“ <u>Gân đất xa trời</u> ” là thành ngữ.)
Sử dụng những từ có cùng trường nghĩa	15%	<u>Thủy thủ</u> bảo hộ “kín mít” khi cứu <u>thuyền viên</u> Phillipines thời dịch corona (Các từ <u>thủy thủ</u> và <u>thuyền viên</u> là những từ có cùng trường nghĩa chỉ những người ở trên tàu thủy.)
Sử dụng từ mượn	36%	Hậu chia tay bạn trai quen trên <u>show</u> hẹn hò, nữ quân nhân hoá “cô ba Sài Gòn” đắm thắm (Từ <u>show</u> là một từ của tiếng Anh.)
Sử dụng từ in hoa	0%	X
Sử dụng từ viết hoa trong toàn câu	0%	X
Sử dụng từ mang ý nghĩa so sánh	0%	X
Sử dụng những từ ngữ có tính	49%	Doanh nghiệp khai thác cát sai phép, dân lo sông “ <u>nuốt</u> ”

chất biểu cảm và nhấn mạnh		nhà” (Cụm từ <i>nuốt nhà</i> mang ý nghĩa biểu cảm và nhấn mạnh.)
----------------------------	--	---

Bảng 6. Cách sử dụng từ ngữ trong tiêu đề báo mạng điện tử tiếng Anh

Cách sử dụng từ ngữ	Tỷ lệ	Ví dụ
Sử dụng từ đồng nghĩa	6%	<u>Monarchy</u> on the BRINK: Meghan and Harry must admit security costs to save <u>royals</u> in Canada (Từ <i>mornachy</i> – chế độ quân chủ đồng nghĩa với từ <i>royals</i> – những người trong hoàng gia)
Sử dụng từ trái nghĩa	8%	A Black Mother’s Love and Fear for Her Children in a White World (Từ <i>Black</i> - đen trái nghĩa với từ <i>White</i> - trắng)
Sử dụng biện pháp điệp âm	52%	Boeing <u>Starliner Flight’s Flaws Show ‘Fundamental Problem,’ NASA Says</u> (Các âm /f/ và /s/ được lặp lại nhiều lần để tạo ra sự liên kết về mặt âm thanh)
Sử dụng thành ngữ, tục ngữ và cụm từ cố định	9%	How Scotland was BRUTALLY snubbed over EU fishinh talks – ‘It was a <u>slap in the face!</u> ’ (“A slap in the face” là một thành ngữ (idiom), có nghĩa là “một cái tát vào mặt”)
Sử dụng những từ có cùng trường nghĩa	21%	How Did a <u>Virus</u> From the <u>Atlantic</u> <u>Infect</u> <u>Mammals</u> in the <u>Pacific</u> ? (<i>Virus</i> – vi-rút và <i>Infect</i> – gây bệnh có cùng trường nghĩa chỉ bệnh tật/ <i>Atlantic</i> – Đại Tây Dương, <i>Mammals</i> – Những động vật có vú và <i>Pacific</i> – Thái Bình Dương có cùng trường nghĩa chỉ đại dương.)
Sử dụng từ mượn	0%	X
Sử dụng từ in hoa	15%	Royal devastation: <u>HEARTBREAKING</u> reason the Queen and Prince Phillip don’t live together (Từ HEARTBREAKING – ĐAU LÒNG được in hoa nhằm để nhấn mạnh.)
Sử dụng từ viết hoa trong toàn câu	28%	<u>What’s the Coolest Thing Bill Gates Is Doing?</u> (Các chữ cái W, C, T, B, G, I, D được viết hoa để thu hút sự chú ý của độc giả.)
Sử dụng từ mang ý nghĩa so sánh	11%	They might be <u>better</u> for the planet, but are plant-based burgers good for you? (Từ <i>better</i> – tốt hơn là từ mang ý nghĩa so sánh hơn)
Sử dụng những từ có tính chất biểu cảm và nhấn mạnh	37%	Controversial <u>‘shipwreck’</u> tower could soon be Prague’s tallest building (Từ <i>shipwreck</i> – sự sụp đổ và thất bại hoàn toàn, mang ý nghĩa nhấn mạnh.)

5. Thảo luận và kiến nghị

5.1. Thảo luận

Đầu tiên, tiếng Anh hãy xét các dạng cấu trúc tiêu đề báo mạng điện tử tiếng Việt và tiếng Anh được phân loại dựa vào đặc điểm cấu trúc ngữ pháp.

Kết quả khảo sát tiêu đề báo mạng điện tử tiếng Việt và tiếng Anh cho thấy việc sử dụng cụm từ không phổ biến lắm trong cả tiếng Việt và tiếng Anh. Nếu như trong 100 mẫu tiêu đề báo mạng điện tử tiếng Việt có 21 mẫu là cụm từ, chiếm tỷ lệ 21% thì chỉ có 12 tiêu đề dạng này trong tiếng Anh, chiếm tỷ lệ 12%. Việc sử dụng cụm từ và lược bỏ một số thành phần trong câu giúp cho tiêu đề trở nên ngắn gọn và dễ nắm bắt được nội dung hơn.

Có thể nhận thấy, trong cả báo mạng điện tử tiếng Việt và tiếng Anh đều sử dụng cụm danh từ (chiếm tỷ lệ 11% trong tiếng Việt và 12% trong tiếng Anh). Điểm tương đồng về cấu trúc của cụm danh từ làm tiêu đề báo mạng điện tử tiếng Việt và tiếng Anh là đều có phần phụ trước (premodifier) và phần phụ sau (postmodifier). Ví dụ:

Phần phụ trước: *Những cách chống dịch nCoV ‘cười ra nước mắt’* (tiếng Việt). // *How to live longer: The surprising drink which could be the secret to long life expectancy* (tiếng Anh).

Phân phụ sau: *Đêm hội ngộ nóng bỏng của những vũ công bellydance* (tiếng Việt). // *Eastleigh train derailment 'due to shocking inept maintenance'* (tiếng Anh).

Một điểm tương đồng dễ nhận thấy là số lượng tiêu đề có cấu trúc câu đơn chiếm tỷ lệ cao trong cả báo mạng điện tử tiếng Việt (chiếm tỷ lệ 62%) lẫn báo mạng điện tử tiếng Anh (chiếm tỷ lệ 50%). Tần số xuất hiện cao như vậy chứng tỏ câu đơn là dạng câu thường được sử dụng phổ biến trong tiêu đề báo mạng điện tử tiếng Việt cũng như báo mạng điện tử tiếng Anh.

Thông tin trên báo chí thường là những thông tin ngắn gọn, chính xác, cho nên trong tiêu đề báo chí thường gặp nhất là thể loại câu đơn (câu do một cụm chủ ngữ – vị ngữ (gọi tắt là cụm chủ vị) tạo thành). Câu đơn thường được sử dụng để tăng cường độ tập trung thông tin, gây ấn tượng đối với độc giả, và đây chính là xu hướng hiện nay trong các tiêu đề báo mạng điện tử. Kiểu câu này đáp ứng được yêu cầu ngắn gọn mà hàm súc, chuyên tải được nhiều nội dung tin tức. Ví dụ: *Hà Nội: Ngày thứ hai đi học, cháu bé 6 tuổi bị bỏ quên trên xe và tử vong* (tiếng Việt). // *Brexit: Border delays 'could cause fresh food problems'* (tiếng Anh).

Trái lại, dạng câu ghép và câu phức có tần số xuất hiện ít hơn so với câu đơn. Do cấu tạo của câu ghép và câu phức thường rườm rà và phức tạp hơn nhiều so với câu đơn nên tiêu đề báo mạng điện tử tiếng Việt và tiếng Anh ít khi sử dụng chúng. Trong tiêu đề báo mạng điện tử tiếng Việt, tỷ lệ câu ghép và câu phức chiếm 17% và tỷ lệ ấy trong tiêu đề báo mạng điện tử tiếng Anh là 25%.

Việc lựa chọn các kiểu loại câu để phản ánh thông tin tùy thuộc vào nhiều yếu tố. Có thể do yêu cầu thể loại quy định (tin tức là những gì khách quan, đúng với sự thật thì chọn kiểu câu trần thuật là phù hợp), có thể do nội dung đề tài chi phối, và có thể do nhân tố giao tiếp trong việc lựa chọn kiểu câu nào thích hợp để có giá trị thông tin cao nhất.

Kết quả khảo sát các dạng cấu trúc tiêu đề các bài Báo mạng điện tử tiếng Việt và tiếng Anh được phân loại dựa trên mục đích và chức năng của hành động nói cho thấy không có tiêu đề nào ở cả tiếng Việt lẫn tiếng Anh được viết dưới dạng câu cảm thán (chiếm tỷ lệ 0%). Tần số xuất hiện là 0% cho thấy dạng câu cảm thán không phù hợp để viết tiêu đề báo mạng điện tử trong cả tiếng Việt và tiếng Anh.

Nếu như tiêu đề báo mạng điện tử tiếng Anh không có câu cầu khiến nào (chiếm tỷ lệ 0%) thì tiêu đề báo mạng điện tử tiếng Việt có 4 câu cầu khiến (chiếm tỷ lệ 4%), ví dụ: *Phó thủ tướng: 'Không khoan nhượng với đầu tư chui, núp bóng'* (Đây là chỉ thị của phó thủ tướng nên sử dụng câu cầu khiến là phù hợp.)

Trái lại, câu trần thuật chiếm tỷ lệ cao nhất trong tổng số các tiêu đề báo mạng điện tử tiếng Việt (chiếm tỷ lệ 58%) và cả trong tiếng Anh (chiếm tỷ lệ 53%). Theo số liệu khảo sát, có đến 58 tiêu đề báo mạng điện tử tiếng Việt và 53 tiêu đề báo mạng điện tử tiếng Anh được viết dưới dạng này. Điều này là hoàn toàn phù hợp với chức năng của báo mạng điện tử, đó là cung cấp thông tin cần thiết cho độc giả ngay từ dòng tiêu đề. Đối với phát ngôn trần thuật, người viết thể hiện thông báo như một lời xác nhận, một điều xác tín đối với người đọc, người tiếp nhận thông tin, về một sự tình được xem là hiện thực. Ví dụ:

- *Quốc gia châu Phi "dở khóc dở cười" vì dự án đường sắt của Trung Quốc* (câu trần thuật).

- *Nigeria police rescue more than 300 boys and men held in 'dehumanizing conditions'* (câu trần thuật).

Một điểm tương đồng nữa là tiêu đề báo mạng điện tử tiếng Việt và tiếng Anh đều có dạng câu nghi vấn. Nếu như trong 100 tiêu đề ở mỗi thứ tiếng được khảo sát có 17 câu nghi vấn trong tiếng Việt (chiếm tỷ lệ 17%) thì lại có 22 câu nghi vấn trong tiếng Anh (chiếm tỷ lệ 22%). Cách đặt tiêu đề dưới dạng câu nghi vấn có tác dụng thu hút sự chú ý hoặc gọi lên sự tò mò của độc giả thông qua việc đặt câu hỏi, từ đó khiến người đọc phải tư duy, suy đoán, nhận định trước khi đọc tiếp để tìm ra câu trả lời. Ví dụ:

Có hay không trái cây Trung Quốc “mượn máu” Mỹ, New Zealand?

What makes soda so addictive?

Tiêu đề câu hỏi quả thật là có khả năng tạo ra cảm giác đối thoại giữa nhà báo và độc giả. Chúng là những thông tin định hướng cho phản ứng hồi đáp. Dùng câu hỏi vừa gọi ra sự suy tưởng và cuốn hút được độc giả, kích thích độc giả tìm ra được câu trả lời ở phía dưới văn bản. Do vậy, khi viết tiêu đề cho một mẫu tin, các tác giả nên cân nhắc nhiều hơn đến việc đặt câu hỏi để tạo ra được sự hấp dẫn, lôi cuốn.

Một điều đáng chú ý là trong tiêu đề báo mạng điện tử tiếng Anh có sử dụng mệnh đề WH (WH-clause), chiếm tỷ lệ 13% và điều này không hề tồn tại trong tiêu đề báo mạng điện tử tiếng Việt, vì đơn giản là WH-clause chỉ có trong tiếng Anh. Trong ngữ pháp tiếng Anh, một mệnh đề WH là một mệnh đề phụ bắt đầu bằng các từ để hỏi (*what, who, which, when, where, why, how, whom, whose*). Cách đặt tiêu đề báo mạng điện tử tiếng Anh dưới dạng WH-clause có tác dụng khơi gợi sự tò mò, hứng thú và quan tâm của người đọc muốn tìm hiểu rõ về tin tức đó. Ví dụ:

How FedEx Cut Its Tax Bill to \$0 (Cách FedEx cắt giảm hoá đơn thuế còn \$0). Với tiêu đề này, độc giả cảm thấy kích thích và hứng thú, muốn đọc tin tức ngay bên dưới để có thể hiểu được “chiêu thức” này.

Why you should find time to be alone with yourself (Tại sao bạn nên tìm ra thời gian để ở một mình). Tiêu đề này khiến người đọc muốn hiểu được lý do tại sao mỗi người nên có những lúc xa rời thế giới để được ở một mình.

Tiếp theo, có thể rút ra một số nhận xét về cách sử dụng từ ngữ trên tiêu đề báo mạng điện tử tiếng Việt và tiếng Anh như sau:

Trước hết, tiêu đề báo mạng điện tử cần có sự hấp dẫn, cuốn hút, cho nên, trong tiếng Việt, những người viết báo thường xuyên sử dụng những từ ngữ mang tính chất biểu cảm và nhấn mạnh. Trong số 100 mẫu tiêu đề báo mạng điện tử tiếng Việt thì có đến 49 tiêu đề (chiếm tỷ lệ 49%) có chứa những từ ngữ biểu cảm, sinh động, thể hiện qua ví dụ như: *Ô tô “phơi bụng” trên cầu vượt, 4 người mắc kẹt trong xe* (Từ “phơi bụng” tạo ra một ấn tượng mạnh trong tâm trí độc giả. Nếu dùng những từ khác, như là “nằm ngửa” hay “bị tai nạn” thì sức mạnh ngôn từ bị giảm đi hẳn.)

Bên cạnh việc sử dụng những từ ngữ mang tính chất biểu cảm và nhấn mạnh thì tiêu đề báo mạng điện tử tiếng Việt cũng thường xuyên sử dụng những từ mượn (từ có gốc là tiếng

Anh), trong số 100 tiêu đề báo mạng điện tử tiếng Việt thì có 36 tiêu đề kiểu này, chiếm tỷ lệ 36%. Việc sử dụng từ mượn thể hiện hai điều: thứ nhất là sự sùng bái ngoại ngữ của người viết báo, và thứ hai là sự thể hiện tính hiện đại và hợp thời của tin tức. Nhờ những từ mượn này, tiêu đề bài báo có thêm tính lôi cuốn vì những từ này tạo ra tính mới mẻ, trẻ trung, hiện đại và thời thượng cho mẫu tin. Có khá nhiều những tiêu đề báo mạng điện tử sử dụng từ mượn xuất xứ là tiếng Anh, thể hiện qua ví dụ sau: *Hồng Vân lần đầu diễn vedette trong show áo dài*. Có thể thấy rằng các từ tiếng Anh như *vedette*, *show* đều có những từ tiếng Việt tương ứng cùng nghĩa (*ngôi sao sân khấu*, *buổi diễn*). Tuy nhiên, người viết báo vẫn quyết định sử dụng từ tiếng Anh để đặt tên cho tiêu đề. Điều đó chứng tỏ tác giả tiêu đề và bài báo mạng điện tử muốn nhắm đến người đọc trẻ tuổi, với mục tiêu rõ ràng là đánh vào thị hiếu “sính ngoại”, thích những điều mới lạ, thời thượng, tân tiến của giới trẻ bây giờ. Đó cũng chính là một trong những nghệ thuật đặt tiêu đề của người viết báo mạng điện tử tiếng Việt.

Ngoài ra, người viết báo còn sử dụng những từ có cùng trường nghĩa để đặt tiêu đề (chiếm tỷ lệ 15%) và sử dụng những thành ngữ, tục ngữ hoặc cụm từ cố định để đặt tiêu đề (chiếm tỷ lệ 13%). Dưới đây là các ví dụ về 2 cách sử dụng từ ngữ này:

Sử dụng những từ có cùng trường nghĩa: *Ông bố trở thành ‘ngân hàng máu sống’ của con trai* (*Ông bố* và *con trai* là những từ có cùng trường nghĩa chỉ những người thân trong gia đình.)

Sử dụng những thành ngữ, tục ngữ hoặc cụm từ cố định: *Bạn thích cô bé lọ lem hành động hay “há miệng chờ sung”* (thành ngữ “há miệng chờ sung”).

Tiêu đề báo mạng điện tử tiếng Việt còn sử dụng từ trái nghĩa nữa, trong 100 tiêu đề báo mạng điện tử tiếng Việt thì có 7 tiêu đề có chứa từ trái nghĩa, chiếm tỷ lệ 7%. Ví dụ: *Tuyển giáo viên ngoại tỉnh: Đễ tuyển, khó giữ chân* (*đễ* trái nghĩa với *khó*).

Cuối cùng, tiêu đề báo mạng điện tử tiếng Việt có sử dụng phép điệp âm, nhưng rất hiếm, trong số 100 tiêu đề báo mạng điện tử tiếng Việt được khảo sát thì chỉ có 1 tiêu đề loại này, chiếm tỷ lệ 1%. Ví dụ: *Xét tuyển đại học 2019: Không giới hạn nguyện vong nhưng thí sinh cần cẩn trọng* (từ *vong* điệp vần với từ *trọng*).

Khác với báo mạng điện tử tiếng Việt, báo mạng điện tử tiếng Anh rất thường xuyên sử dụng biện pháp điệp âm nhằm tạo ấn tượng dễ nhớ và thu hút đối với độc giả (chiếm tỷ lệ 52%). Ví dụ dưới đây cho thấy rõ việc sử dụng biện pháp điệp âm cụ thể như thế nào trên tiêu đề báo mạng điện tử tiếng Anh.

Singapore ‘fake news’ law comes into force, offenders face fines and prison time. (Trong tiêu đề này, người viết đã sử dụng biện pháp điệp âm rất dày đặc: phụ âm /f/ được lặp lại nhiều lần trong các từ *fake*, *force*, *offenders*, *face*, *fin*es; nguyên âm /o/ được lặp lại trong các từ *Singapore*, *law*, *force*; nguyên âm đôi /ai/ được lặp lại trong các từ *fin*es và *time*.)

Một điểm khác biệt nữa đó là không giống như tiêu đề báo mạng điện tử tiếng Việt không hề có điều này, tiêu đề báo mạng điện tử tiếng Anh sử dụng từ in hoa (chiếm tỷ lệ 15%) và sử dụng từ viết hoa trong toàn câu (chiếm tỷ lệ 28%) nhằm để lôi kéo sự chú ý của độc giả. Nhờ những từ in hoa và viết hoa này mà tiêu đề bài báo tiếng Anh trở nên nổi bật hơn và lôi cuốn hơn. Ví dụ:

Coronavirus: Chilling 40-year-old book PREDICTED ‘Wuhan biological weapon’ outbreak (Từ PREDICTED – ĐÃ TIỀN ĐOÁN được in hoa, tạo ra sự nổi bật cho tít báo).

‘Parasite’ Won, but Asian-Americans Are Still Losing (Các chữ cái P, W, A, A, S, L đứng đầu mỗi từ đều được in hoa để tạo ra điểm nhấn cho tít báo).

Điểm dị biệt tiếp theo là nếu như trong báo mạng điện tử tiếng Việt, số tiêu đề có sử dụng từ mượn (nguồn gốc là tiếng Anh) là khá nhiều, chiếm tỷ lệ 36% thì tiêu đề báo mạng điện tử tiếng Anh không hề có việc sử dụng từ mượn, chiếm tỷ lệ 0%. Ngược lại, nếu tiêu đề báo mạng điện tử tiếng Việt không có việc sử dụng từ đồng nghĩa thì trong số 100 tiêu đề báo mạng điện tử tiếng Anh được khảo sát, có 6 tiêu đề có sử dụng từ đồng nghĩa, chiếm tỷ lệ 6%. Ví dụ: *Netflix FORCED to remove nine movies after ‘government objections’ – including boozy Jesus party film* (Từ *movies* đồng nghĩa với từ *film*, đều có nghĩa là phim ảnh).

Ngoài ra, khác với tiêu đề báo mạng điện tử tiếng Việt không hề có việc sử dụng những từ có ý nghĩa so sánh, trong số 100 tiêu đề báo mạng điện tử tiếng Anh được khảo sát, có 11 tiêu đề có sử dụng các từ mang ý nghĩa so sánh, chiếm tỷ lệ 11%. Ví dụ:

- *UK coronavirus will ‘get worse before it gets better’ as government calls it ‘marathon not a sprint’* (Các từ *worse* – tồi tệ hơn và *better* – tốt hơn mang ý nghĩa so sánh hơn).

- *UK snow forecast: Shock map shows huge impact of widespread storms TONIGHT – latest charts* (Từ *latest* – mới nhất mang ý nghĩa so sánh nhất).

Xét về sự tương đồng, tiêu đề báo mạng điện tử tiếng Anh có những điểm giống như tiêu đề báo mạng điện tử tiếng Việt trong cách sử dụng từ ngữ như sau:

Thứ nhất, tiêu đề báo mạng điện tử tiếng Anh cũng có sử dụng những từ trái nghĩa, chiếm tỷ lệ 8%. Ví dụ: *Peloton’s Cringe-y Ad Got Everyone Talking. Its C.E.O Is Silent* (Từ *Talking* trái nghĩa với từ *Silent*.)

Thứ hai, tiêu đề báo mạng điện tử tiếng Anh cũng có sử dụng thành ngữ, tục ngữ và cụm từ cố định, chiếm tỷ lệ 9%. Ví dụ: *UK flood warnings MAPPED: Which areas are STILL at risk of flooding? (at risk of – có nguy cơ, là một cụm từ cố định).*

Thứ ba, tiêu đề báo mạng điện tử tiếng Anh cũng có sử dụng những từ có cùng trường nghĩa, chiếm tỷ lệ 21%. Ví dụ: *Lucky easyJet passengers get front row seats to the Northern Lights after flying over Iceland* (Các từ *passengers*, *front row seats*, *flying* có cùng trường nghĩa chỉ chuyến bay).

Điểm tương đồng cuối cùng, đó là, giống như tiêu đề báo mạng điện tử tiếng Việt, tiêu đề báo mạng điện tử tiếng Anh cũng sử dụng những từ ngữ có tính chất biểu cảm và nhấn mạnh khá nhiều, chiếm tỷ lệ 37%. Ví dụ: *UK weather forecast – Brits braced for ‘White Thursday’ as two inches of SNOW hit south-east tonight* (Cụm từ biểu cảm là ‘*White Thursday*’ – ‘Thứ năm Trắng’, ý nói là tuyết rơi xuống dày quá ở vùng đông nam làm cho cả ngày thứ năm của người Anh chỉ toàn là màu trắng của tuyết thôi).

5.2. Kiến nghị

5.2.1. Nghiên cứu hai ngôn ngữ Anh – Việt và Việt – Anh

Nghiên cứu hai ngôn ngữ Anh – Việt và Việt – Anh là một hình thức học ngoại ngữ đòi hỏi người nghiên cứu phải thật sự hiểu biết và có nhiều kiến thức về hai loại ngôn ngữ này. Qua quá trình nghiên cứu, đề tài có thể giúp ích cho những người quan tâm đến lĩnh vực nghiên cứu hai ngôn ngữ này hiểu rõ hơn về cách đặt tiêu đề trên báo mạng điện tử tiếng Việt và tiếng Anh xét trên 2 bình diện: cấu trúc ngữ pháp và cách sử dụng từ ngữ.

5.2.2. Học ngoại ngữ

Trong việc dạy tiếng Anh cho người Việt và dạy tiếng Việt cho người nước ngoài nói tiếng Anh, cần chú ý về sự giống nhau và khác nhau giữa cách đặt tiêu đề trên báo mạng điện tử tiếng Việt và tiếng Anh. Đề tài cũng góp phần tạo ra sự hứng thú trong việc học ngoại ngữ cho sinh viên.

5.2.3. Dạy ngoại ngữ

Đối với việc giảng dạy ngoại ngữ, giảng viên có thể tiến hành một số hoạt động trong lớp như:

- Khai thác tiêu đề trên báo mạng điện tử tiếng Việt và tiếng Anh theo các dạng bài tập từ vựng để dạy từ mới, đoán nghĩa theo ngữ cảnh, định nghĩa các thuật ngữ, đối chiếu nghĩa sử dụng với từ điển.
- Sử dụng các tiêu đề bài báo để sinh viên suy luận nội dung được đề cập.

Việc khai thác chủ đề bài báo có thể linh động tùy theo chủ đề bài học trong giáo trình. Chẳng hạn, với các mẫu tin tức về vi-rút Corona, tùy tình huống sử dụng cho các chủ đề như Health, Hospital, Medicine...

Đặc biệt, đề tài có khả năng ứng dụng vào việc dạy và học các học phần Ngôn ngữ học đối chiếu, Dẫn luận ngôn ngữ học, Ngữ pháp tiếng Việt, Phong cách học... giúp cho sinh viên có thêm nguồn tài liệu tham khảo đối với những môn học này.

5.2.4. Viết báo

Ngoài ra, đề tài có thể đáp ứng nhu cầu thực tiễn trong việc xây dựng tiêu đề trên báo mạng điện tử tiếng Việt và tiếng Anh, điều này rất hữu ích và thiết thực cho những người làm công tác báo chí ứng dụng vào nghiệp vụ của mình. Người viết báo có thể xem xét cách đặt tiêu đề báo mạng điện tử tiếng Việt và tiếng Anh dựa trên kết quả nghiên cứu về cấu trúc ngữ pháp và cách sử dụng từ ngữ của bài nghiên cứu này.

5.2.5. Dịch thuật

Một đóng góp đáng kể nữa của đề tài là ứng dụng vào việc dịch thuật. Ngày nay, cùng với sự phát triển mạnh mẽ của báo mạng điện tử, tin tức được cập nhật từng phút đến với độc giả trong và ngoài nước, việc dịch tiêu đề báo mạng điện tử từ tiếng Anh sang tiếng Việt hoặc ngược lại là một xu thế tất yếu, giúp cho người Việt Nam nắm bắt được tình hình thế giới và giúp cho người nước ngoài hiểu hơn về những vấn đề thời sự “nóng hổi” nhất ở Việt Nam.

Việc chuyển dịch tiêu đề những bài báo mạng điện tử từ tiếng Anh sang tiếng Việt hoặc từ tiếng Việt sang tiếng Anh đòi hỏi biên dịch viên phải thông thạo cả hai ngôn ngữ Anh và Việt cũng như hiểu rõ cách đặt tiêu đề trên báo mạng điện tử tiếng Việt và tiếng Anh. Đặc biệt, những am hiểu về sự tương đồng và khác biệt trên hai bình diện quan trọng nhất là cấu trúc ngữ pháp và cách sử dụng từ ngữ sẽ giúp cho biên dịch viên có thể biên dịch một cách hiệu quả nhất, giúp cho người đọc báo tiếng Việt và tiếng Anh tiếp nhận thông tin được dễ dàng và thuận lợi.

6. Kết luận

Nghiên cứu tiêu đề văn bản là một đề tài nhận khá nhiều sự quan tâm của các nhà nghiên cứu. Tuy nhiên, từ trước đến nay, chưa có nhà nghiên cứu nào đi sâu và việc khảo sát cách đặt tiêu đề trên báo mạng điện tử tiếng Việt và tiếng Anh nên bài viết này là đóng góp mới của tác giả. Có thể khẳng định rằng khảo sát cách đặt tiêu đề trên báo mạng điện tử tiếng Việt và tiếng Anh là một công việc cần thiết và bổ ích nhằm để hiểu rõ thêm về cấu trúc ngữ pháp và cách sử dụng từ ngữ trong các tiêu đề bài báo thuộc hai ngôn ngữ đã nêu.

Bài nghiên cứu đã mô tả và phân tích 100 mẫu tiêu đề báo mạng điện tử tiếng Việt và 100 mẫu tiêu đề báo mạng điện tử tiếng Anh được sưu tầm ngẫu nhiên từ các trang báo điện tử. Nắm được những đặc điểm cấu trúc ngữ pháp và cách sử dụng từ ngữ là cần thiết cho người viết tiêu đề trong việc trình bày và giúp cho người đọc hiểu được dụng ý của người viết. Từ đó, sẽ giúp ích cho việc đặt tiêu đề báo mạng điện tử tiếng Việt và tiếng Anh theo hướng tối ưu nhất.

Dù đã cố gắng sưu tầm tất cả là 200 tiêu đề báo mạng điện tử trong cả tiếng Việt và tiếng Anh nhưng chúng tôi nhận thức được rằng tỉ lệ này có thể chưa khái quát hết được tần suất xuất hiện của chúng trong phong cách báo chí và sự phân loại của chúng cũng chỉ mang tính chất tương đối. Song, hy vọng rằng kết quả nghiên cứu của bài viết này sẽ góp phần giúp cho sinh viên học ngoại ngữ tiếng Anh học tập và làm việc hiệu quả trong lĩnh vực dịch thuật báo mạng điện tử cũng như người Anh học tiếng Việt có thêm những hiểu biết sâu sắc về cách đặt tiêu đề của báo mạng điện tử trong hai ngôn ngữ này.

Tài liệu tham khảo

- Dương Văn Quang (2014). Vận dụng phép tu từ trong tit báo thể thao. *Tạp chí Khoa học DHSP TPHCM*, 55, 155-162.
- Hornby, A.S., Wehmeier, S., McIntosh, C., Turnbull, J., & Ashby, M. (2010). *Oxford Advanced Learner's Dictionary* (7th edition). Oxford University Press.
- Lê Thanh Hà (2016). *Cách thức tạo từ khóa (Keyword) trên báo điện tử Việt Nam*. Luận văn Thạc sĩ Báo chí và truyền thông. Trường Đại học KHXH&NV.
- Nguyễn Thị Thanh Hương (2017). Mối liên hệ giữa tiêu đề và lời dẫn trong báo điện tử tiếng Anh. *Tạp chí nghiên cứu nước ngoài*, 33(5), 47-65.
- Nguyễn Thị Vân Đông (2015). Những đặc trưng ngôn ngữ của tiêu đề báo chí tiếng Anh và tiếng Việt trên bình diện nghĩa học. *Tạp chí Ngôn ngữ & Đời sống*, 7(237), 7-11.
- Tạ Tuấn Anh (2016). Đặc điểm ngôn ngữ tin trên báo mạng điện tử ở Việt Nam hiện nay (Khảo sát các báo điện tử Vietnam Plus (Bản tiếng Việt), VnExpress, Dantri. *Luận văn Thạc sĩ Báo chí học*. Học viện Báo chí và Tuyên truyền.
- Trần Minh Hùng (2018). *Từ ngữ tiếng Anh trên các phương tiện truyền thông tiếng Việt (từ tư liệu của một số báo mạng tiếng Việt)*. Luận án Tiến sĩ, Viện Hàn Lâm KHXHVN - Học viện KHXH.
- Trịnh Hồng Nam (2018). Các tiêu đề bản tin của thời báo the New York Times về cuộc xung đột ở dải Gaza năm 2014 (The 2014 Gaza conflict in the New York Times news headlines). *Tạp chí Nghiên cứu Nước ngoài*, 34(3), 89-105.
- Vũ Lý Thiên Trường (2017). *Đặc điểm tiêu đề trên báo điện tử Đồng Nai*. Luận văn Thạc sĩ. Học viện

Khoa học Xã hội, Hà Nội.

A STUDY INTO THE WAYS OF CREATING TITLES IN VIETNAMESE AND ENGLISH ONLINE NEWSPAPER

Abstract: The research investigates 100 titles of Vietnamese online newspaper and 100 titles of English ones on 2 aspects: grammatical structure and word usage. The main objective of this research is to study and compare the ways of creating titles on Vietnamese and English online newspaper in order to find out the similarities and differences in this issue. Accordingly, the research has found out the similarities and differences in the ways of naming titles for online newspaper's articles in Vietnamese and English language in terms of grammatical structure and word usage. Ultimately, the language of Vietnamese and English online newspaper is further understood and applied into the teaching of linguistics, stylistics and translation.

Keywords: Title, online newspaper, English, Vietnamese